

УДК 352:336.1:004

ФРОСІНЯК Руслан,

викладач кафедри державно-правових дисциплін та публічного управління Донецького державного університету внутрішніх справ

FROSINIAK Ruslan,

lecturer at the Department of State Law Disciplines and Public Administration, Donetsk State University of Internal Affairs

<https://orcid.org/0000-0002-5135-404X>

ПОТЕНЦІАЛ ЦИФРОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ПРОЗОРОСТІ ПУБЛІЧНИХ ФІНАНСІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ

POTENTIAL OF DIGITAL TOOLS IN ENSURING TRANSPARENCY OF LOCAL SELF-GOVERNMENT PUBLIC FINANCES

Public finance management at Ukraine's local self-government level faces transparency challenges, intensified by martial law. This study explores digital tools—e-Data, ProZorro, AI, and smart contracts—to enhance accountability. While these tools enable oversight, irregular updates, complex interfaces, and wartime disruptions limit their impact. Protests like «Drones, not tiles» in 2023 reflect public demand for control; however, war hinders progress. Innovations like Brazil's Serenata.ai, using AI to detect suspicious spending, inspire adaptation. Success depends on simplifying interfaces, leveraging Big Data, and overcoming infrastructure barriers to ensure transparent governance under martial law conditions.

Keywords: public finances, local self-government, digital transformation, artificial intelligence, transparency.

Децентралізація в Україні наділила територіальні громади значними повноваженнями щодо управління публічними фінансами, що набуло особливого значення в умовах воєнного стану. Зростання уваги громадськості до раціонального використання бюджетних ресурсів зумовлене потребами воєнного часу, зокрема підтримкою населення та відновленням інфраструктури. Однак традиційні підходи до управління фінансами на рівні громад залишаються малоефективними через непрозорість процесів, корупційні ризики та недостатній рівень інтеграції цифрових технологій, що ускладнює забезпечення підзвітності. У воєнний період ці проблеми загострюються, оскільки оперативність і результативність контролю витрат набувають вирішального значення.

Система електронних закупівель ProZorro забезпечує прозорість тендерних процедур, надаючи громадам можливість оприлюднювати закупівлі та зменшувати корупційні ризики. У 2023 році активісти однієї з громад Донецької області виявили порушення завдяки аналізу даних ProZorro [1], що підкреслює потенціал цифрових інструментів для громадського нагляду. Водночас нерегулярність оновлення даних і недостатня цифрова компетентність посадовців знижують ефективність системи.

Портал відкритих даних Spending.gov.ua (e-Data) містить інформацію про понад 251 млн транзакцій на суму 26 трлн грн станом на 2024 рік [2], що дозволяє відстежувати витрати громад, зокрема на допомогу ЗСУ чи ремонт укріплень. Портал сприяє прозорості бюджетних процесів і процедур на державному та місцевому рівнях, надаючи громадянам можливість здійснювати нагляд за використанням коштів розпорядниками, одержувачами бюджетних ресурсів, державними підприємствами, а також Пенсійним фондом і Фондом соціального страхування. У 2023 році мешканці Черкас, спираючись на дані e-Data, виявили невідповідності у витратах на благоустрій, що спричинило акції «Дрони, а не плитка» та перерозподіл коштів на потреби ЗСУ [1]. Проте в прифронтових регіонах оновлення даних ускладнене перебоями з інтернетом та електроенергією, а складність інтерфейсу платформи обмежує її доступність для громадян.

Мобільні застосунки, зокрема «Дія», надають інформацію про бюджетні рішення, але не забезпечують оперативного моніторингу чи механізмів зворотного зв'язку. Аналіз великих даних (Big Data) на базі систем ProZorro та e-Data дає змогу виявляти аномалії у витратах, як-от завищені ціни чи фіктивні контракти, однак громадам часто бракує аналітичних ресурсів для їх застосування — такі методи переважно використовуються у великих містах, як Київ чи Львів, тоді як на рівні окремих громад впровадження обмежене технічними бар'єрами.

Штучний інтелект здатен обробляти значні обсяги даних значно швидше за людину, оптимізуючи ресурси та прогнозуючи події, що може кардинально змінити підходи до контролю витрат у сфері публічних фінансів, особливо в умовах воєнного стану, коли швидкість реагування відіграє вирішальну роль [3]. Застосування штучного інтелекту (ШІ) у платформі DOZORRO сприяє виявленню корупційних ризиків у закупівлях. Саме дана платформа розробила модель машинного навчання для ідентифікації закупівель із підвищеним ризиком, завдяки чому активісти громадського сектору отримують можливість оперативніше виявляти порушення в закупівлях та ініціювати звернення до контролюючих і правоохоронних органів [4].

Зарубіжний досвід розкриває ширші перспективи застосування подібних технологій. Бразильська платформа Serenata.ai використовує ШІ для громадського контролю витрат парламентарів: модель «Rosie» аналізує фінансові звіти, виявляючи підозрілі транзакції, як-от завищені відшкодування чи невідповідність витрат доходам. Дашборд Jarbas дає змогу волонтерам перевіряти результати аналізу та ініціювати скарги. З 2016 року понад 600 волонтерів виявили 630 підозрілих випадків на суму \$65,5 тис., що призвело до розслідувань щодо 216 депутатів. Успіх Serenata.ai ґрунтується на відкритих даних, машинному навчанні та краудсорсингу, що залучає громадян до нагляду. В Україні аналогічний підхід міг би доповнити функціонал Є-Data та ProZorro: ШІ аналізував би закупівлі громад, а дашборд у реальному часі відображав результати, сприяючи оперативному реагуванню активістів на порушення. Однак реалізація такого підходу потребує стабільної інфраструктури та підвищення рівня цифрової грамотності, що ускладнене воєнними умовами.

Воєнний стан актуалізує потребу в прозорому контролі витрат. Проте війна перешкоджає цифровізації: нестабільний доступ до інтернету та перевантаження управлінського апарату в прифронтових зонах ускладнюють своєчасне оновлення даних. Смарт-контракти на базі блокчейну могли б автоматизувати платежі за виконані роботи, наприклад ремонт доріг, зменшуючи корупційні ризики, однак їхнє впровадження залежить від технічної інфраструктури. Цифрові дашборди, які успішно застосовуються за кордоном, в Україні поки не реалізовано, ймовірно, через недостатню готовність посадовців. Використання ШІ сприяє підвищенню ефективності управління шляхом обробки даних для обґрунтованих рішень, що могло б прискорити адаптацію громад до викликів воєнного часу [3].

Управлінські виклики залишаються визначальними для реалізації потенціалу цифрових інструментів. Їхня адаптація до умов воєнного стану потребує спрощення інтерфейсів Є-Data, регулярного оновлення даних (наприклад, щотижня) та розвитку локальних аналітичних ресурсів для посилення контролю. ШІ та Big Data здатні автоматизувати виявлення ризиків у закупівлях, а смарт-контракти — усунути суб'єктивний вплив у фінансових операціях. Краудсорсинг, подібний до Serenata.ai, відповідає активній позиції громадян, але вимагає довіри та доступних цифрових каналів. Реалізація потенціалу цифрових інструментів залежить від подолання інфраструктурних обмежень, готовності управлінців до змін і поетапного впровадження з урахуванням воєнних реалій.

Ключові слова: публічні фінанси, місцеве самоврядування, цифрова трансформація, штучний інтелект, прозорість.

Список використаних джерел

1. Криниця С. Сучасні тренди розвитку цифрових технологій та їх вплив на публічні фінанси. Збірник наукових праць Державного податкового університету. Електронне наукове видання. 2023. № 2. С. 82–120.
2. Статистика порталу Spending.gov.ua: понад 251 млн транзакцій станом на 2024 рік. Єдиний вебпортал використання публічних коштів, 2024. URL: <https://spending.gov.ua/new/statistics/transactions>
3. Мельниченко Г. В., Мустеца І. В. Переваги використання штучного інтелекту для державних установ. Фінансові аспекти розвитку економіки України: теорія, методологія, практика. Збірник наукових праць здобувачів вищої освіти і молодих учених, 2021. С. 87–89.
4. Малетова О. С. Смарт-протидія: вплив штучного інтелекту на зміну заходів протидії корупції. Право і суспільство. 2024. № 5. С. 262–267.